

XXXIX

Kosmova kronika česká

ROKU OD NAROZENÍ PÁNĚ

1087

Král Vratislav, sebrav vojsko, táhl do Srbska, jež mu kdysi císař Jindřich navždy udělil v držení. V době, kdy opravoval jakýsi hrad jménem Hvozdec, blízko hradu Mísně, zatímco jiní byli zabráni prací, poslal dvě čety vybraných bojovníků se svým synem Břetislavem, aby šly pomstít příkoří, jež se mu jednou stalo. Neboť před nějakým časem, vracaje se od císařského dvora, náhodou přenocoval v jedné velmi veliké vsi, řečené Kyleb; tam se v noci strhla různice mezi jeho lidmi a obyvateli a byli zabiti od vesničanů dva bratří, první mezi předními, naší vlasti mohutní sloupové, zářící světlem ctností, Načerát a Vznata, synové předáka Tasa. A ihned ti, kdož byli posláni podle rozkazu králova, spěchajíce dnem i nocí, udeřili třetího dne na úsvitě prudce na řečenou ves, pobrali všechny jejich statky a je samé i jejich ženy oloupili až do řeménka na střevíci, stavení zapálili do základů a rozbořili, a odvedše s sebou koně a dobytek, beze škody dali se na cestu.

Ale když v poledne přecházeli přes jednu řeku, syn pánův, našed útulné místo u řeky, kázal štítonošům, aby s kořistí táhli napřed, muže však v boji zvláště udatné pozval, aby tam s ním poobědvali. A poněvadž bylo velké parno, syn knížete, jsa prudkým horkem rozpálen, po obědě se trochu ve vodě osvěžil koupáním. Tu dal mu vzkázat předák Aleš: „Není to tvá Vltava nebo Ohře, kde se koupáš, neotálej, neseš poklady hrdinů.“ K tomu mladík odpověděl: „Jest vrozeno starcům, že se vždy třesou, jak jen zavěje vítr, a více se bojí konce života, ač již nad nimi stojí, než mladíci.“ Když bylo oznámeno Alešovi, pravil: „Dej Bůh — ale se šťastným výsledkem — aby nyní nastala taková neodvratná náhoda, aby mladíci viděli, zdali se starci, či oni více bojí konce života.“ Co to mluvil dříve řečený předák, hle, objevilo se přes dvacet jezdců, poslaných od Sasů, aby je vylákali k srážce,

I

VEČER NA BEZDĚZU

Bude snad mnohému podivné, že obrazy ze života mého s večerem počínám, jako by v tak mladistvém již věku nade mnou se soumračilo? – I mně samému divné to přichází, že skoro všecko u mě s večerem počíná, a sice tak, že jsem uvykl počátek všeho večerem a večer počátkem všeho považovati; a tak se mně i mladost má, první věk života mého, večerem býti zdá; taktéž, kdykoliv jsem srovnání života lidského s rozdíly celého dne četl, soudil jsem, že by neslušelo čas dětinství a mladosti první s jítrem srovnávati, jako by neměla léta jinošství polednem slouti, jako by se neslušelo věk mužný k odpolední a stáří k večeru a noci připodobniti, nybrž vzdy se mi podobalo, jako by se patřilo dětinství večerem, věk jinocha nocí a tak po sobě nazývati.

Neb člověk dítětem vstoupí ve svět tento; – v růžových červánkách plane země v objetí večerním jako krásný tichý obraz; jen nejbližší krajina jest jasná, jen jí lze dohlédnouti; dálné hory před i za námi jen co šeré stíny se míhají po večerním nebi. Tak tichá se objevuje země s tvory svými v jasném oku, v nevinné duši dítěte; ono nespatri, než co mu nejbliže, nezná přešlost, nehádá v budoucnost; vše mu tichý, krásný slibuje život, ono v nevinnosti své žije co v zá-pachu luhů večerních; věk jeho rychle pomine, rychleji než večer jarní.

Blíž a blíže pak večer přichází k noci; hvězda za hvězdou vystoupá na obzoru blankytného nebe, jako sen za snem, žádost po žádosti v duchu jinocha. Zponenáhla ztratí tento

„Hele, znáš ty vůbec Barthesa?“ zeptá se.

Nevím, co odpovědět. To jméno mi něco říká. Možná jsem ho už někde zaslechla. Může to být třeba starší spolužák. Nebo nějaký profesor. Nevím, co říct, abych se úplně nezemožnila.

„Jo, tak trochu,“ pokrčím rameny.

„A tos nenarazila na jeho esej *Smrt autora*?“ zeptá se Klíma, „je strašně slavná. Referuje v ní o vztahu autora a textu, jak by měl být text po vydání interpretované nezávisle na autorovi a tak podobně.“

Au. Málem prokouknul, že o nějakým Barthesovi nemám ani páru.

„Jo... no jasně,“ přikývnu, „na to jsem někde narazila. Ale zapoměla jsem na to.“

Klíma se zatváří, že naprosto nechápe, jak někdo může zapomenout zrovna na Barthesovu *Smrt autora*, ale díky bohu to nijak blíž nekomentuje. Budu si podrobnější informace muset později dohledat.

„Mimoходом,“ zamyslí se Klíma, „jsem si říkal, jestli bys nechtěla trochu pomoci s tím překládáním. Když už jsme se do toho Kawašity tak vrhli, možná bychom měli v první řadě přeložit, co napsal. Bůhví, jaký zajímavý věci tam na nás vypadnou. A vypadala si, že se s tím docela lopotíš.“

Zaváhám. Je fakt, že pomoc bych potřebovala.

„A ty mi chceš pomoci?“

„No, myslím, že už jsem v tom stejně docela namočeněj. A abych ti řekl, samotnýho mě ten Kawašita začal zajímat.“

„Tak dobře,“ souhlasím nakonec, „pomoc by se mi asi hodila.“

„Tak platí. Já už teď musím běžet, protože učím. Zkus přeložit aspoň půlku, ať se příště máme o čem bavit. A já se ti ozvu.“

„Učíš?“

„V jazykovce,“ povzdechne si Klíma, „bandu čtrnáctiletých puberťaček.“

Představím si, jak se Viktor Klíma před tabulí s fixkou v ruce pokouší čtrnáctiletým holkám vysvětlovat japonskou

na Šibuji gramatiku. Na tváři má přitom smrtelně vážnej výraz. Chudinky holky určitě do jazykovky chodí proto, aby si s popovídaly o manze a anime a ne proto, aby každé týden zíraly na nabubřelýho Klímu, kterej ideál krásy romantických hrdinů z anime splňuje asi tak jako můj elektronický slovník.

17.

Přelož půlku. To se snadno řekne. Jenomže mi to nejde tak rychle, jak bych si představovala.

V kabinetě na polici leží v plastovém kelímku usušená cikáda. Zírám na ni a nevím si rady. Sedí na vatovém polštářku, vysušená a ztichlá. Působí to nepřírodně, protože v Japonsku živý cikády bzučí tak, že to připomíná zvuk cirkulárky.

Vstoupil jsem dovnitř.

V obchodě s psacími potřebami voněla tuš. Zvláště, nasládle, tak jako nevoní nic jiného na světě. Uvnitř bylo ticho, přtmí a jenom občas sem dolehl hlasitější výkřik z hlavní ulice.

„Dobrý den,“ řekl jsem, ale nikdo mi neodpověděl.

Místnost nebyla velká. Na stěnách visely ze stropu papíry snápisy, kolik stojí zboží uklizené v košících na zemi podél zdí.

„Dobrý den, mladý muži. Čím vám posloužím?“ pohnulo se cosi uprostřed košíků v rohu místnosti. Málem jsem vykřikl, jak jsem se lekl. Byl to prodavač. Měl na sobě tmavé kimono. Zprvu jsem si ho vůbec nevšiml. Teprve když jsem chtěl sáhnout do košíku po mé pravici, oslovil mě. Rozbušilo se mi srdce.

„Potřebuji štětec,“ odpověděl jsem.

„A jaký štětec byste si ráčil přát?“

„Ten nejobyčejnější,“ řekl jsem.

„Ten nejobyčejnější?“ zvedl prodavač tázavě obočí, „a pročpak? Netouží mladý pán po něčem speciálnějším?“

Vzpomněl jsem si na otcův krásný štětec s perleťovou rukojetí, ale zavrtěl jsem hlavou.

16. srpna 1968 mi náhoda vložila do rukou knihu jistého abbé Valleta nazvanou *Le manuscrit de Dom Adson de Melk, traduit en français d'après l'édition de Dom J. Mabillon (Aux Presses de l'Abbaye de la Source, Paris, 1842)*. Tato kniha, po pravdě řečeno opatřená skrovnými historickými prameny, o sobě tvrdila, že je věrným překladem rukopisu ze XIV. století, který objevil v klášteře v Melku velký vědec století XVI., jemuž vděčíme za dějiny benediktýnského řádu. Tímto drahocenným objevem (mým vlastním, to znamená v pořadí třetím) jsem se těšil, když jsem v Praze čekal na osobu, která mi byla drahá. Nedočkal jsem se jí a odjel do Lince a odtamtud do Vídně. Tam jsme se konečně sešli a společně vyrazili proti proudu Dunaje.

Strašlivý příběh Adsona z Melku mě okouznil, vzrušil a do té míry uchvátil, že málem na jeden záprah jsem si jej přeložil do několika velkých sešitů z *Papeterie Joseph Gilbert*, do kterých se měkkým perem tak dobře píše. Mezitím jsme dorazili k Melku, kde stále ještě v zákrutu řeky strmí překrásný *Stift*, během staletí několikrát restaurovaný. Jak čtenář už jistě tuší, v tamější klášterní knihovně nebyla po Adsonově rukopise stopa.

Do Salcburku jsme nedorazili, stačila jedna tragická noc v malém hotýlku na břehu Mondsee a naše cestovní idyla vzala náhlý konec. Osoba, s níž jsem cestoval, odešla a vzala si s sebou knihu abbé Valleta, ne ve zlém úmyslu, spíš proto, že náš vztah skončil velice náhle a zmateně. Zůstalo mi pár sešitů popsaných mou vlastní rukou a veliké prázdno v srdci.

Několik měsíců poté v Paříži jsem se rozhodl dovést mé pátrání do konce. Z trochy údajů, které francouzské vydání obsahovalo, mi zůstal výjimečně podrobný a přesný odkaz na pramen:

Vetera analecta, sive collectio veterum aliquot opera & opusculorum omnis generis, carminum, epistolarum, diplomaton, epitaphiorum, & cum itinere germanico, adaptationibus aliquot disquisitionibus R.P.D. Joannis Mabillon, Presbiteri ac Monachi Ord. Sancti Benedicti e Congregatione S. Mauri. — Nova Editio cui accessere Mabilonii vita & aliquot opuscula, scilicet Dissertatio de Pane Eucharistico, Azymo et Fermentatio, ad Eminentiss. Cardinalem Bona. Subjungitur opusculum Eldefonsi Hispaniensis Episcopi de eodem argumentum Et Eusebii

PROLOG

Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha a poslušný mnich by měl za úkol každý den v pokoře opakovat tento nezměnitelný fakt, jediný, jehož pravda je nevyvratná. Jenže, *videmus nunc per speculum et in aenigmate* a pravda se nám předvádí napřed v úlomcích (běda, jak málo čitelných!) omylného světa a my musíme sčítávat její věrné znaky i tehdy, zdají-li se nám temné a snad i protkané vůlí zcela upřenou k zlu.

Na konci mého hříšného života, jak tu co kmet šedivý jako sám svět čekám, až mě pohltí bezedná propast tichého a pustého božství, už nyní účasten na nezvratném jasu myslí nebeských a pouze svým těžkým a nemocným tělem poután k této cele milovaného kláštera v Melku, chystám se na tomto pergamenu zanechat svědectví o podivuhodných a strašlivých událostech, jimž mi v mládí bylo dáno přihlížet. Chci zde *verbatim* zopakovat, co jsem viděl a slyšel, aniž bych se v tom pokoušel hledat nějaký vyšší úradek, spíš abych těm, kdož přijdou po nás (pokud je Antikrist nepředejde), zanechal znaky znaků, aby je zbožně luštili.

Pán Bůh ať mi v milosti své dovolí poskytnout jasné svědectví o událostech, k nimž došlo v opatství (jehož místo, ba dokonce i jméno mě nutí zamlčet má zbožnost) na konci roku Páně 1327, kdy císař Ludvík Bavor vtrhl do Itálie, aby zde znovu nastolil důstojenství Svaté říše římské podle záměrů Pána našeho a pro zkázu neblaze proslulého uchvatitele, svatokupce a arcikacíře, který v Avignonu zhanobil svaté jméno apoštolské stolice (mám na mysli hříšnou duši Jakuba z Cahorsu, kterého bezbožní ottili jako papeže Jana XXII.).

Abyste bylo možno lépe pochopit události, do nichž jsem byl zapleten, bude dobře připomenout, co se událo v tomto úseku století, jak jsem to tehdy chápal a žil a jak si na to nyní, obohacen vyprávěním, jež jsem vyslechl později, vzpomínám — pokud má paměť bude s to znovu svázat uzly tolika a tak zmatených událostí.

Už na počátku tohoto století papež Kliment V. přemístil sídlo apoštolské stolice do Avignonu a ponechal Řím napospas etizádostivým místním pánům. Postupně se přesvaté město křesťanství přeměnilo v cirkus či lu-

(126)

Vyznání, kniha devátá, hlava X.

Teď dělám stejnou chybu jako Ty, a sice mnohé přeskakují, abych se rychleji dostala k tomu, co je pro mě podstatné. Kromě toho jsem dala celé jmění za pergamen a už mi moc čistých listů na psaní nezbyvá.

Cestou domů do Afriky jste se zastavili v Ostii na břehu Tibery. Tam jste s Monikou „velmi líbezně rozmlouvali“ a snažili jste se zjistit „jaká asi bude věčná blaženost svatých“. V rozhovoru jste dospěli ke zjištění, že „jakákoliv rozkoš tělesných smyslů v jakékoliv tělesné kráse nejen se vůbec nedá přirovnati k blaženosti onoho života, nýbrž ani nezasluhuje zmínky.“ (126)

Promineš zajisté, ctihodný biskupe, ale já jsem teď poměrně učená žena, a proto se ve vší pokoře nemohu ubránit, abych se nezmínila, že mi to celé připadá jako obyčejné spiknutí. Neboť zkus si představit, že jsi právě

*

Zůstává nezodpovězeno mnoho otázek. Odeslala Florie dopis Aureliovi? Anebo se nakonec přece jen neodvážila? V dopise naznačuje i tuto eventualitu. Florie má strach z toho, co jednoho dne s ženami, jako je ona, církevní hodnostáři udělají.

Jak však vysvítá z některých poznámek, a jsem o tom i do značné míry přesvědčen, dopis biskupovi z Hipponu- Regia skutečně poslala. Je možné, že dopis během celých dějin katolické církve žil svým skrytým životem. Přestože zřejmě přežil díky řadě opisů, nemusí být nutně znám většímu počtu čtenářů. Původní pergamen přirozeně mohl ležet – ať už záměrně či shodou okolností – zcela nepovšimnut, až se náhle objevil v 16. století. Ale co se stalo potom?

Můj exemplář možná ležel v nějaké klášterní knihovně, kde zřejmě byl teprve v nedávné době nalezen a prodán do antikvariátu v Buenos Aires. Majitel říkal něco v tom smyslu, že musí své zákazníky chránit. I nějaký kněz – případně mnich či jeptiška – se mohou ocitnout v situaci, kdy nutně potřebují pokrýt materiální výdaje.

Pokud jde o předání dopisu, umím si představit ještě jinou možnost. Ať už Augustin dopis od Florie dostal či ne, starý rukopis možná našli Arabové, když si v sedmém století podmanili severní Afriku. Mohli ho s sebou vzít do Španělska, kde přetrval další stovky let, až se konečně se španělskými dobyvateli dostal do Jižní Ameriky.

Existuje původní rukopis dosud?

Nejvíc mě však zajímá něco jiného: Jak Augustin reagoval na dopis své

ten. Jeg hadde fremdeles bandasjer rundt hendene. Oppi lå ikke edelstener, som jeg hadde fablet om, men to manuskripter. Det ene måtte være forfattet av Hans-Georg Skei selv, kanskje som et ledd i arbeidet med et nytt alfabet. Siden rommet små historier om bokstaver, skrevet med blått blekk, og jeg har – som en honnør til min gamle lærer – flettet dem inn i beretningen. Det andre var et manuskript på italiensk – ark tæret av tidens tann og nesten gjennomslittige – pluss en oversettelse til norsk, og da jeg begynte å lese i denne siste, skjønnte jeg at jeg satt med det dokumentet Hans-Georg Skei hadde snakket så hemmelighetsfullt og skremt om, ført i hånden av Mester Nicolas en gang på 1500-tallet.

Jeg hentet det frem igjen nå, dette håndskriftet med et innhold, antydningen om en mulighet, som hadde uroet meg så dypt da jeg leste igjennom det første gang. Mens jeg lot øynene følge linjene på nytt, oppdaget jeg at jeg nesten hadde glemt historien. Eller fortrent den. Eller det gikk opp for meg: Jeg hadde ikke villet tenke på det. Jeg hadde utsatt også dette.

Mester Nicolas' fragmenter

Jeg ble fanget inn i skriftens verden den barndomsdagen min far holdt en smaragd opp mot lyset og viste meg knøttsmå tegn gravert inn i overflaten – tegn jeg ikke forsto, men som far sa hadde makt til å oppfylle et menneskes innerste ønske. Han lot meg få holde den grønne stei-

nen, og da jeg lukket hånden rundt den, ønsket jeg, så sterkt jeg maktet, å få bli oppfinner. Det sto for meg som det gjevste og verdigste av alt – å kunne finne opp noe som var til gagn for menneskene, noe i likhet med vevstolen eller kompasset eller boktrykking. Særlig på grunn av dette siste, og siden smaragden var full av lysende tegn og figurer, tenkte jeg at også min egen oppfinnelse måtte ha noe med skrift å gjøre.

Denne troen ble styrket alt da jeg som læresvenn i Venezia pleide daglig omgang med de vidunderlige hjelpemidlene vi rår over for å mangfoldiggjøre tekster. Men jeg kom raskt frem til at det måtte være mulig å skape andre og bedre blytyper enn dem vi anvendte nå. Det forbauset meg at stempel-skjærerne, alle de kjente skriftgravørene, forsøkte å lage bokstaver som lignet mest mulig på dem man fant i munkenes håndskrevne pergamenter. Dette gjaldt selv en beundringsverdige mann som min navnebror Nicolas Jenson og hans vakre typer i det mest forbilledlige boktrykk så langt: *De Evangelica Præparatione*, forfattet av Evsebios.

Så snart jeg ble mester og herre over mitt eget trykkeri, med tilhørende skriftstøperi, begynte jeg å eksperimentere i all hemmelighet. Som prøve brukte jeg regelmessig de første kapitlene i *Genesis* fordi jeg kjente disse historiene godt og syntes jeg kunne bedømme virkningen av de forskjellige typene jeg skar, støpte og satte teksten med. De første årene kom jeg ingen vei. Noen forsøk unnlot å gjøre inntrykk, andre gjorde meg bare forlegen. Men et par av skriftsnittene fikk meg til å føle en svak kroppslig begeistring over at noe nytt ble skapt, i tråd med hva åpningskapitlene i 1. Mosebok handler om.

Dette bekreftet min overbevisning om at bedre bokstavvarianter fantes, at de nærmest lå og ventet på å bli avdekket.

nýbrž dva rukopisy. Jeden z nich byl nejspíš dílem samotného Hans-Georga Skeie, možná to byla součást práce na nové abecedě. Rukopis obsahoval krátké příběhy o jednotlivých písmenech, napsané modrým inkoustem, a já jsem se rozhodla – jako hold starému učiteli – вплést je do tohoto příběhu v odstavcích psaných kurzívou. V truhličce byl také rukopis psaný italsky – listy poškozené zubem času a téměř průhledné – a jeho překlad, a když jsem se do jeho stránek začetla, pochopila jsem, že mám v ruce dokument, o němž se Hans-Georg Skei zmiňoval tak tajemně a vystrašeně; byl napsán rukou Mistra Nicolase někdy v 16. století.

Nyní jsem si ho opět prohlížela; rukopis se zvláštním obsahem, náznakem možnosti, jež mě hluboce znepokojila, když jsem text pročítala poprvé. Jak jsem očima klouzala po řádcích, uvědomila jsem si, že jsem ten příběh vlastně skoro zapomněla. Nebo si ho záměrně vystrnadila z hlavy. Pak mi to najednou došlo: Nechtělo se mi na to myslet. I toto jsem se snažila odkládat.

Zlomky rukopisu Mistra Nicolase

Svět písma mě okouznil už v dětství, když mi můj otec proti světlu ukázal smaragd, na jehož ploškách byly vyryty miniaturní znaky – znaky, jimž jsem nerozuměl, ale o nichž mi otec řekl, že dokážou vyplnit nejtajnější lidská přání. Dal mi ten zelený kámen do ruky, a když jsem jej sevřel v dlani, přál jsem si co nejušlostněji stát se vynálezcem. V mých očích to bylo to nejbáječnější a nejzáslužnější, co člověk mohl udělat – vymyslet něco ku prospěchu lidstva, něco jako tkalcovský stav, kompas nebo knihtisk. Zvláště kvůli poslednímu jmenovanému a také proto, že smaragd byl plný zářivých písmen a číslic, říkal jsem si, že můj vynález by se měl nejspíš také týkat písma.

Tato víra byla dále posilována, když jsem jako učedník v Benátkách denně přicházel do styku s nespočty úžasnými pomůckami, jež se využívají při zmnožování textů. Brzy jsem ale přišel na to, že musí být možné vymyslet jiné a lepší litery než ty, které jsme používali. Překvapilo mě, že všichni známí

písmolijci i rytci písma se snažili tvořit písmena, jež se pokud možno co nejvíce podobala těm z mnišských pergamenových rukopisů. To platilo i pro tak znamenitého muže, jakým byl můj jmenovec Nicolas Jenson a jeho překrásné litery v nejdokonalejším tisku, jaký byl doposud zhotoven: *De Evangelica Præparatione*, autora Eusebia.

Jakmile jsem se stal mistrem a majitelem vlastní tiskárny s písmolijnou, začal jsem ve vši tajnosti experimentovat. Jako zkušební text jsem zpravidla používal první kapitoly knihy *Genesis*, protože jsem ta slova znal nazpaměť a domníval jsem se, že na nich dobře dokážu posoudit vliv nejrůznějších liter, jež jsem vyřezal, odlil a vysázel jimi text. V prvních letech jsem neměl úspěch. Některé pokusy na mě neudělaly žádný zvláštní dojem, za jiné jsem se styděl. Ovšem několik málo znaků ve mně vzbuzovalo pocit mírného optimismu nad tím, že jsem stvořil cosi nového, pocit odpovídající obsahu úvodních kapitol první knihy Mojžíšovy.

Tyto zřídka úspěchy mě utvrdily v přesvědčení, že lepší písmena existují, že vlastně jen čekají na to, až je někdo objeví. Na rozdíl od mnoha svých cechovních bratrů jsem netoužil proměnit olovo ve zlato, toužil jsem proměnit svět za pomoci olova, za pomoci malinkých písmenek.

[Další odstavec je nečitelný. V textu jsou patrné nezřetelné alchymistické znaky.]

Postupně jsem si ve svých experimentech začal více troufat. Abych pronikl pod povrch věcí, účastnil jsem se dnes už ne tak utajovaných pitev lidských těl, chtěl jsem mít možnost pohlédnout dovnitř člověka. Když jsem pak v následujících dnech ryl písmena, představoval jsem si, že i znaky mají kostru, svaly a šlachy, srdce a ledviny.

Nejvíce však moji práci inspirovaly ženy. Jistě nejsem sám, kdo lidské tělo vnímá jako ideální vzor proporcí jednotlivých písmen, ovšem v získávání inspirace z této oblasti jsem pravděpodobně zašel dál, než je obvyklé. Během několika let jsem vyhledal většinu krásných žen v Benátkách a širém okolí a ve dnech, jež následovaly po setkání s některou z nich, jsem seděl v dílně a horlivě kreslil, pln nápadů. V konečcích prstů jsem